

Дмитро Анатолійович **КОБИЛЬНИК**

д.ю.н., професор, зав. кафедри, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6777-7963>

e-mail: d.a.kobylnik@nlu.edu.ua

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ТРАНСКОРДОННИХ ОПЕРАЦІЙ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

У статті досліджено правові аспекти обов'язкового розкриття інформації про транскордонні операції платників податків та механізми автоматичного обміну інформацією між податковими органами. Проаналізовано європейське законодавство (DAC6, DAC7), стандарти BEPS від ОЕСР і FATF, виявлено регуляторні прогалини та надано рекомендації із вдосконалення українського законодавства у цій сфері.

Ключові слова: податкові правовідносини, платники податків, обов'язкове розкриття інформації, інформація про транскордонні операції, автоматичний обмін інформацією, податкове планування

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку економіки транскордонні фінансові операції відіграють важливу роль у забезпеченні стійкості міжнародної торгівлі, залученні інвестицій та інтеграції національних економік у світову фінансову систему. Проте ці операції нерідко супроводжуються низкою викликів, зокрема затримками платежів, високими транзакційними витратами, правовими бар'єрами та ризиками, пов'язаними з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму.

Зі свого боку, боротьба з ухиленням від сплати податків є одним з політичних пріоритетів ЄС з метою створення більш глибокого та справедливого єдиного ринку як в середині ЄС, так і з третіми країнами. У цьому контексті Європейська Комісія протягом останніх років подала низку ініціатив, спрямованих на створення більш справедливої та прозорої податкової системи. Підвищення прозорості є одним з ключових стовпів стратегії з боротьби з ухиленням від сплати податків. Зокрема, обов'язкове розкриття інформації про транскордонні операції та обмін інформацією між податковими адміністраціями має вирішальне значення для забезпечення необхідною інформацією державні органи для ефективного виконання своїх обов'язків [1].

МЕТА статті – дослідження правових аспектів обов'язкового розкриття інформації про транскордонні операції платників податків та автоматичного обміну інформацією між податковими адміністраціями, а також оцінювання ефективності наявних механізмів розкриття інформації про транскордонні операції. Для досягнення цієї мети передбачається розв'язання таких завдань: дослідити європейське законодавство у сфері розкриття інформації про транскордонні операції та автоматичного обміну інформацією між податковими органами, порівняти його з нормами українського права, оцінити ефективність правових механізмів обов'язкового розкриття інформації про транскордонні операції у контексті боротьби з ухиленням від сплати податків. Дослідження спрямоване на виявлення ключових правових прогалин та розроблення рекомендацій із вдосконалення законодавства України з урахуванням міжнародних стандартів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні застосовано комплексний підхід, що

поєднує загальнонаукові та спеціально-правові методи, зокрема системного та структурно-функціонального аналізу, формально-юридичний і порівняльно-правовий методи. Проаналізовано міжнародні нормативні акти та законодавство ЄС, документи FATF та Базельського комітету з банківського нагляду, звіти міжнародних організацій, а також наукові джерела з питань транскордонних фінансових операцій. Методологія дала змогу виявити ключові проблеми у сфері транскордонних платежів та оцінити ефективність міжнародних регуляторних механізмів.

РЕЗУЛЬТАТИ

У жовтні 2020 р. міністри фінансів і керівники центральних банків країн G20 схвалили Дорожню карту для посилення транскордонних платежів, яка охоплює 19 блоків, спрямованих на підвищення швидкості, зниження вартості, покращення прозорості та доступності таких операцій. Одним із важливих компонентів цієї ініціативи стало посилення взаємодії у сфері регулювання боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Група розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів FATF взяла на себе провідну роль у створенні відповідного блоку, який фокусується на виявленні тих сфер, де розбіжності у правилах або їх впровадженні створюють ризики для транскордонних платежів. У цьому контексті FATF ініціювала ґрунтовне галузеве дослідження у співпраці з Базельським комітетом з банківського нагляду (BCBS). Виходячи з проведеного аналізу, сфери, де непослідовні національні підходи спричиняють найбільші перешкоди для приватного сектора, це: 1) ідентифікація та перевірка клієнтів і бенефіціарних власників; 2) перевірка санкцій; 3) надсилання та отримання інформації про клієнта/транзакції; 4) встановлення та підтримка кореспондентських банківських відносин. Здається, що ключові проблеми збігаються [2].

У лютому 2024 р. на своєму засіданні FATF почала перегляд Рекомендацій 16 (R16) «Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму та розповсюдженням зброї масового знищення» [3], що стосуються грошових переказів, з метою врахування стрімкого розвитку транскордонних платіжних систем і змін у галузевих стандартах. А в лютому 2025 р. вже опублікувала Другу публічну консультацію з пере-

гляду Рекомендації 16 [4] і відповідного глосарію термінів, щоб адаптувати їх до змін у платіжних бізнес-моделях і стандартах обміну повідомленнями. Такий перегляд здійснить уточнення ролей і обов'язків різних учасників платіжного ланцюга та покращення вмісту та якості основної інформації про відправника та бенефіціара, що міститься в платіжних повідомленнях. Це має сприяти досягненню більшої прозорості та більш ефективних і ефективних процесів відповідності фінансовими установами, які борються з фінансовими злочинами [5].

FATF наголошує, що ефективне обов'язкове розкриття інформації про транскордонні фінансові операції є невіддільним елементом боротьби з фінансовими злочинами, а збільшення транскордонної фінансової діяльності загострило потребу країн у співпраці та обміні інформацією про платників податків [6].

Обов'язкове розкриття інформації про транскордонні операції платників податків має на меті: по-перше, забезпечення податкової прозорості та зменшення ризиків ухилення від оподаткування; по-друге, виявлення агресивного податкового планування та застосування схем, які спрямовано на заниження бази оподаткування та штучне переміщення прибутку в низькоподаткові юрисдикції (відповідно до стандартів BEPS); по-третє, запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму через механізми контролю за фінансовими потоками (відповідно до стандартів FATF); по-четверте, підвищення ефективності автоматичного обміну податковою інформацією між країнами (CRS); по-п'яте, посилення контролю за операціями з віртуальними активами та криптовалютами, які часто використовуються для приховування доходів та ухилення від оподаткування.

Оскільки обов'язкове розкриття інформації про транскордонні операції платників податків має на меті не лише забезпечення податкової прозорості, але й запобігання ухиленню від сплати податків, боротьбу з відмиванням коштів та фінансовими махінаціями, таке розкриття інформації здійснюється не лише податковим органом, але й іншим контролюючим органом та суб'єктом регулювання. Зокрема: 1) фінансові установи (банки, платіжні системи, криптобіржі) звітують податковим і фінансовим моніторинговим органам; 2) аудитори та податкові консультанти зобов'язані повідомляти про агресивні схеми податкової оптимізації відповідно до Директиви DAC6; 3) юридичні особи та корпоративні структури розкривають інформацію про бенефіціарних власників; 4) посередницькі платформи та маркетплейси звітують про транскордонні платежі відповідно до Директиви DAC7; 5) митні органи, Національний банк та антимонопольні органи контролюють фінансові потоки у відповідних сферах.

Так, обов'язкове розкриття транскордонної інформації про транскордонні операції платників податків – це не лише податковий контроль, а комплексний механізм, який охоплює боротьбу з ухиленням від сплати податків, відмиванням коштів та фінансовими махінаціями.

Серед основних характеристик фінансових механізмів, які створюють зобов'язання зі звітування перед національними податковими органами, можна виділити такі: а) низькоподаткові юрисдикції, які не передбачають жодного оподаткування компаній або фізичних осіб, або які встановлюють дуже низькі податки, чи які включено до списку юрисдикцій, які не співпрацюють з Радою

ЄС у сфері оподаткування; б) компанії поза юрисдикцією ЄС (коли використовуються компанії чи установи, які не підпадають під регулювання ЄС з автоматичного обміну інформацією з податкових питань); в) юрисдикції, не зобов'язані до автоматичного обміну інформацією (у разі передачі частини доходу або капіталу через юрисдикції, які не підпадають під механізми автоматичного обміну інформацією з державою, резидентом якої є платник податків); г) цільове спрямування частини «несплатених» податків (коли фіксований відсоток стягується як комісія чи винагорода посереднику за надані послуги); ґ) збитки, що зменшують податкове зобов'язання (пряма визначення у договорах використання збитків для зменшення податкового зобов'язання за певних умов) або податково-звільнений платіж (здійснення платежу в рамках конкретної угоди, яка гарантує звільнення від оподаткування в юрисдикції, де цей платіж мав би обкладатися податком); д) механізми податкового планування (консультації з податкового планування, які застосовуються однаково до кількох платників податків без індивідуальних рішень); е) угоди з передачі нематеріальних активів, які складно оцінити чи категоризувати; є) конвертація частини активів (коли частина доходу або капіталу клієнта перетворюється на продукти чи платежі, які не підлягають автоматичному обміну інформацією). Ці основні характеристики транскордонних операцій дають змогу класифікувати певний механізм податкового планування як потенційно придатний для ухилення від оподаткування чи уникнення податкових зобов'язань. Однак сама лише наявність цих елементів не є підтвердженою наявністю ризиків. Фактично ці характеристики є індикаторами, що сигналізують компетентним органам про потенційні механізми агресивного податкового планування.

Основою для розроблення національних механізмів обов'язкового розкриття інформації про транскордонні операції платників податків, зокрема й європейських Директив DAC6 та DAC7, є міжнародні стандарти та рекомендації, зокрема вже згадані Рекомендації FATF стосовно моніторингу транскордонних платежів та бенефіціарів [3]; План дій BEPS (Base Erosion and Profit Shifting) від Організації економічного співробітництва та розвитку, що спрямовано на боротьбу з агресивним податковим плануванням і уникненням оподаткування через транскордонні схеми [7]; CRS – Глобальний стандарт автоматичного обміну податковою інформацією, розроблений ОЕСР [8].

Основна мета Директиви ЄС стосовно обов'язкового автоматичного обміну інформацією у сфері оподаткування стосовно підзвітних транскордонних угод DAC6 [9] – посилення податкової прозорості та боротьба з агресивним податковим плануванням шляхом внесення нових положень до чинної Директиви Ради 2011/16/ЄС стосовно адміністративної співпраці у сфері оподаткування. У своїх висновках 2016 р. стосовно зовнішньої податкової стратегії та заходів проти зловживання податковими угодами Рада ЄС закликала Європейську комісію розглянути законодавчі ініціативи з обов'язкового правил розкриття інформації відповідно до Кроку 12 проекту BEPS ОЕСР з метою запровадження ефективніших запобіжників для посередників, які розробляють для своїх клієнтів схеми ухилення від оподаткування.

Оскільки угода про транскордонне податкове пла-

нування являє собою механізм, наслідки якого стосуються більш ніж однієї юрисдикції в межах ЄС або навіть стосовно угод з третіми країнами [10], то відповідно до положень Директиви DAC6 будь-який посередник, який бере участь у розробленні та подальшому впровадженні механізмів, що містять один або більше з вищезазначених характерних елементів (hallmarks) податкового планування на користь компаній або фізичних осіб, повинен обов'язково надавати інформацію про це компетентним податковим органам [9].

Якщо звернутися до ефективності запропонованого правового регулювання обов'язкового розкриття інформації про транскордонні операції платників податків на рівні міжнародних механізмів та європейського законодавства, то слід проаналізувати вразливі місця транскордонних операцій, зумовлені складністю їх відстеження, оцінювання та контролю.

Так, окрім операцій з криптовалютами, контроль яких часто ускладнено через характер блокчейну та анонімність, та бартерних схем, що не передбачають грошового потоку, який можна відстежити, є ще кілька вразливих видів транскордонних операцій, де механізм обов'язкового розкриття інформації працює недостатньо ефективно або має регуляторні прогалини. Серед них необхідно виділити такі:

1. Транскордонне надання цифрових послуг, зокрема продаж цифрового контенту, SaaS-рішень, онлайн-консультації. Оскільки багато компаній реєструються в юрисдикціях з пільговим податковим режимом і мають можливість уникати сплати ПДВ чи податку на прибуток у країні реального споживання послуги. Проблемою є відсутність прозорості через складність відстеження цифрових платежів та бенефіціарів доходу. На рівні ЄС ця прогалина вже має своє вирішення в Директиві DAC7, що зобов'язує онлайн-платформи розкривати інформацію про доходи своїх користувачів.

2. Транскордонне володіння інтелектуальною власністю (ліцензійні платежі, роялті, авторські права), що часто застосовується для штучного заниження податкової бази шляхом переказу роялті до низькоподаткових юрисдикцій (наприклад, до Ірландії чи Люксембургу). Хоча BEPS крок 8-10 вже частково вирішує цю проблему, але контроль залишається слабким через складність оцінювання реальної вартості нематеріальних активів.

3. Використання трастів та офшорних фондів через наявність номінальних власників та відсутність прозорості стосовно бенефіціарів дає змогу уникати податкової звітності. Частково вирішується через стандарт CRS та розкриття бенефіціарів за вимогами FATF, але ефективність залежить від політичної волі офшорних юрисдикцій.

4. Транскордонні фінансові операції через стейблкоїни та DeFi-платформи, зокрема переказ коштів через децентралізовані біржі (DEX) або використання стейблкоїнів (USDT, USDC). Немає посередника, який би був зобов'язаний розкривати інформацію відповідно до стандартів FATF або CRS. FATF нині розробляє «Travel Rule» для DeFi-платформ, але регулювання ще не є глобальним.

5. Виведення капіталу через внутрішньогрупові позики, надання кредитів між компаніями в різних юрисдикціях для штучного заниження податкової бази через відсоткові платежі. Частково регулюється в межах Плану BEPS крок 4 (обмеження відсоткових витрат), але складно контролювати реальність таких угод.

Так, незважаючи на міжнародні стандарти, найбільш уразливими до обов'язкового розкриття інформації залишаються ті транскордонні операції, які здійснюються через децентралізовані платформи (DeFi), пов'язані з нематеріальними активами, мають нетипову структуру розрахунків (бартер, роялті, внутрішньогрупові позики) або проводяться через офшорні юрисдикції.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що ефективне функціонування механізмів обов'язкового розкриття інформації про транскордонні операції платників податків є ключовим елементом у забезпеченні фінансової прозорості, боротьбі з агресивним податковим плануванням, відмиванням коштів і фінансуванню тероризму. У сучасних умовах цифровізації фінансових процесів держави зіштовхуються з новими викликами, що потребують уніфікації підходів до обміну податковою інформацією та ефективного регуляторного нагляду.

Досвід ЄС, зокрема впровадження директив DAC6 та DAC7, засвідчує необхідність посилення контролю за транскордонними податковими схемами, активного залучення посередників до процесів звітування, а також гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Перегляд Рекомендації 16 FATF свідчить про динамічний розвиток нормативної бази та потребу в оновленні процедур відповідно до нових платіжних технологій і бізнес-моделей.

Адаптація українського законодавства до міжнародних стандартів та врахування європейських підходів до правового регулювання розкриття інформації про транскордонні операції сприятиме зменшенню ризиків ухилення від оподаткування, зміцненню інституційної спроможності державних органів і підвищенню рівня довіри до фінансової системи.

Список використаних джерел

1. Cachia F. Tax Transparency for Intermediaries: The Mandatory Disclosure Rules and Its EU Impact. *EC Tax Review*. 2018. № 27(4). pp. 206-217. URL: <https://doi.org/10.54648/ecta2018022>
2. Cross-Border Payments. FATF, OECD. 2021. URL: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/cross-border-payments.html>
3. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. FATF, Paris. 2012. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html>
4. Second Public Consultation on Recommendation 16 on Payment Transparency. FATF. 2025. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/R16-public-consultation-February-2025.html>
5. Lovegrove Simon. FATF second consultation on revisions to R.16 and INR.16. Norton Rose Fulbright. 2025. URL: <https://www.regulationtomorrow.com/global/fatf-second-consultation-on-revisions-to-r-16-and-inr-16/>

6. Внукова Н.М. Вимоги міжнародних стандартів з фінансового моніторингу до транскордонних платежів. *Цифрова економіка і сталій розвиток: новітні тенденції у фінансах, обліку, менеджменті та соціально-поведінкових науках*: зб. матеріалів IV Міжн. наук.-пр. конф. (м. Берегове, 26-27 березня 2024 р.). Берегове, 2024. С. 268-271. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/32206/1/Тези_Внукова%20_НМ_Ракоци_26_03_24.pdf

7. Base erosion and profit shifting (BEPS). Action Plan. OECD. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/>

8. The Common Reporting Standard (CRS). OECD. URL: <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/common-reporting-standard/>

9. Council Directive (EU) 2018/822 of 25 May 2018 amending Directive 2011/16/EU as regards mandatory automatic exchange of information in the field of taxation in relation to reportable cross-border arrangements. ST/7160/2018/INIT. OJ L 139, 5.6.2018.

10. Schreiber U. International Company Taxation: An Introduction to the Legal and Economic Principles. *Springer Texts in Business and Economics University of Mannheim*. 2013. pp. 46-48.

References

1. Cachia F. Tax Transparency for Intermediaries: The Mandatory Disclosure Rules and Its EU Impact. *EC Tax Review*. 2018. № 27(4). pp. 206-217. URL: <https://doi.org/10.54648/ecta2018022>

2. Cross-Border Payments. FATF, OECD. 2021. URL: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/cross-border-payments.html>

3. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. FATF, Paris. 2012. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html>

4. Second Public Consultation on Recommendation 16 on Payment Transparency. FATF. 2025. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/R16-public-consultation-February-2025.html>

5. Lovegrove Simon. FATF second consultation on revisions to R.16 and INR.16. Norton Rose Fulbright. 2025. URL: <https://www.regulationtomorrow.com/global/fatf-second-consultation-on-revisions-to-r-16-and-inr-16/>

6. Vnuкова N.M. Requirements of international financial monitoring standards for cross-border payments. *Digital economy and sustainable development: latest trends in finance, accounting, management and social and behavioral sciences*: collection of materials of the IV International Scientific-Professional Conference (Berehove, March 26-27, 2024). Berehove, 2024. pp. 268-271. URL: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/32206/1/Тези_Внукова%20_НМ_Ракоци_26_03_24.pdf [in Ukrainian].

7. Base erosion and profit shifting (BEPS). Action Plan. OECD. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/>

8. The Common Reporting Standard (CRS). OECD. URL: <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/common-reporting-standard/>

9. Council Directive (EU) 2018/822 of 25 May 2018 amending Directive 2011/16/EU as regards mandatory automatic exchange of information in the field of taxation in relation to reportable cross-border arrangements. ST/7160/2018/INIT. OJ L 139, 5.6.2018.

10. Schreiber U. International Company Taxation: An Introduction to the Legal and Economic Principles. *Springer Texts in Business and Economics University of Mannheim*. 2013. pp. 46-48.

Dmytro KOBYLNIK

Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the department, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6777-7963>

e-mail: d.a.kobylnik@nlu.edu.ua

LEGAL SUPPORT FOR TRANSPARENCY OF CROSS-BORDER TRANSACTIONS OF TAXPAYERS

Introduction. Mandatory disclosure of information on cross-border transactions and exchange of information between tax administrations is crucial to ensure that government authorities have the necessary information to effectively perform their duties.

The purpose of the paper is to study the legal aspects of mandatory disclosure of information on cross-border transactions of taxpayers and automatic exchange of information between tax administrations, and also to assess the effectiveness of existing mechanisms for disclosure of information on cross-border transactions.

Results. The paper analyzes European legislation (DAC6, DAC7), OECD and FATF BEPS standards, identifies regulatory gaps and provides recommendations for improving Ukrainian legislation in this area. The author identifies the main characteristics of financial mechanisms that create reporting obligations to national tax authorities. Mandatory disclosure of cross-border information on cross-border transactions of taxpayers is not only tax control, but a comprehensive mechanism that covers the fight against tax evasion, money laundering and financial fraud.

Conclusion. The author concludes that, despite international standards, the most vulnerable to mandatory disclosure are those cross-border transactions that are carried out through decentralized platforms (DeFi), involve intangible assets, have an atypical settlement structure (barter, royalties, intra-group loans) or are conducted through offshore jurisdictions. Adapting Ukrainian legislation to international standards and taking into account European approaches to legal regulation of disclosure of information on cross-border transactions will help reduce the risks of tax evasion, strengthen the institutional capacity of public authorities, and increase confidence in the financial system.

Keywords: tax relations, taxpayers, mandatory disclosure, information on cross-border transactions, automatic exchange of information, tax planning